

شهید حجت‌الاسلام محمدعلی منتظری (تهران)، شهید عباسعلی ناطق نوری (نور)، شهید مهدی نصیری لاری (لارستان)، شهید حجت‌الاسلام علی‌هاشمی سنجانی (اراک).

حضور گسترده و انبوه افشار مختلف مردم در مراسم تشییع و بزرگداشت شهدای هفتم‌تیر وفضای عاطفی پدید آمده در سراسر کشور، امواج وسیع حمایت از نظام و نفرت از سازمان تروریستی را تشدید کرد. «حالا دیگر بخشی از مردم هم که با تردید و دودلی به مسأله سرکوب منافقین نگاه می‌کردند به ماهیت اصلی اینان بیشتر پی برده و نفرت عمومی بیش از پیش بالا می‌گرفت… نیروهایی که در این فاجعه از بین رفتند همان‌هایی بودند که مورد تنفر شدید ضد انقلابیون و در رأس آنها امریکا قرار داشتند و منافقین با این عمل خود را همتراز مزدوران مستقیم امریکا نظیر سلطنت طلبان قرار دادند. جالب است که سازمان چریک‌های فدایی خلق (اقلیت) که نزدیک‌ترین گروه‌ها به منافقین بود در نشریه‌اش (کار، ش ۱۱۵، ۶۰/۴/۱۰) ضمن اشاره به ماجرا و تکیه روی اینکه رژیم جمهوری اسلامی ضربه سختی خورده است، می‌نویسد: هنوز معلوم نیست این انفجار کار مجاهدین است یا سلطنت طلبان !… این ضربه باعث شد آن دسته از مردم که به دلیل دو سال و نیم تبلیغات سرسام آور تمامی ضد انقلابیون چپ و راست نتوانسته بودند فردی مثل شهید مظلوم آیت‌الله بهشتی را بشناسند به خود آمده‌و شخصیت واقعی اورا بفهمند، گوید در ۷ تیر آیت‌الله بهشتی تولدی تازه یافت.»(۳۴)

عمده‌ترین توجیه و تحلیلی که سازمان در سطح رده‌های بالا درخصوص انفجار بمب در دفتر مرکزی حزب جمهوری اسلامی ارائه داد این بود که: «پس از سرکوب تظاهرات مردم در ۳۰ خرداد، حالت رعب و یأس بر جامعه مستولی شده، بنابراین ما برای اینکه شکست‌پذیری و ضربه‌پذیری سیستم را نشان بدهیم تا مردم بفهمند که اگر بخواهند می‌توانند سیستم را سرنگون کنند، دست به این عمل زدیم… اگر سیستم را به صورت هرمی فرض کنیم، ما به رأس هرم ضربه اساسی وارد کرده مغز متفکر آن را از بین برده‌ایم، ما به افرادی ضربه زده‌ایم که در سیستم جایگزین ندارند و در واقع عمل ما مانند رعد در آسمان بی ابر است.»(۳۵) روز ۹ تیرماه ۱۳۶۰ تشییع پیکرهای شهدای ۷ تیر با حضور انبوه مردم در صفحه‌اول مطبوعات همراه با تصاویری گویا، این گونه انعکاس یافت: «خشم و خروش میلیونی مردم علیه امریکا در تشییع جنازه ۷۲ شهید بزرگ انقلاب»(۳۶) روز بعد عناوین اصلی صفحه اول چنین بود: «امام: اواج شکننده ملت هر کمبودی را جبران خواهد کرد»، «موج انزجار و تنفر مردم مسلمان از امریکا و منافقین سراسر ایران را فرا گرفت.»(۳۷)

ولی الله صفوی از مسئولان نظامی دستگیر شده سازمان تأکید می‌کند که نیروهای تشکیلاتی از انجام عملیات ۷ تیر توسط سازمان اطلاع داشتند ولی بعد از واکنش گسترده افکار عمومی، مرکزیت دستور داد که موضوع برای هواداران و سایرین کتمان شود: «به دنبال آن فاجعه رهنمودی از مرکزیت به این مضمون می‌رسد که این حرکت از طرف سازمان به عنوان راهگشای حرکت نظامی برای هواداران بوده و این خط را به گوش همه

مردم برسانید، ولی بعد از مشاهده سیل عظیم میلیونی که برای تشییع پیکر شهدای هفتم تیر آمده بودند سازمان به وحشت می‌افتد و بعد از چند ساعت نظرش را تغییر می‌دهد و می‌گوید که این خبر را حتی به گوش هواداران تشکیلاتی هم نرسانید تا بازتاب اجتماعی‌اش کاملاً مشخص بشود.»(۳۸)

سازمان مجاهدین خلق که با دستگیری محمدرضا سعادتی همکاریش با دستگاه اطلاعاتی شوروی و با لو رفتن اقدامات مسعود کشمیری در انهدام پرونده‌هایی همچون IBEX همکاریش با دستگاه اطلاعاتی امریکا آشکار شده بود، اینک به نقطه‌ای رسیده بود که نیاز هر دو استخبار را با انفجار حزب جمهوری اسلامی برآورده کند. اقدامی که از سوی امام چنین درباره آن گفت: «اگر هدف‌شان هدم اسلام است، اسلام با این خون‌ها زنده می‌شود. و اگر هدف‌شان این است که جمهوری اسلامی از بین برود، جمهوری اسلامی با این خون‌ها آبیاری می‌شود. و اگر هدف‌شان خدمت به امریکا و شوروی و امثال اینهاست، جزا را از آنها مطالبه کنند و خدای تبارک و تعالی برای آنها [= تروریست‌های سازمان] لعنت، و ملت ما، نفرین ابدی را خواستار است.»(۳۹)

حجت‌الاسلام‌هاشمی رفسنجانی بعد از هفتم تیر ۶۰، در نماز جمعه با تأکید بر اینکه در ایران دو جریان اصلی نفاق وجود دارد، مجاهدین خلق و امپریالیسم، گفت: «من این انفجار دفتر مرکزی حزب جمهوری اسلامی را محصول مستقیم همکاری نفاق چپ و راست… می‌دانم.»(۴۰)

■ **واکنش همپیمانان**

بعد از سخنرانی مهم امام خمینی در دیدار با خانواده‌های شهدای هفتم تیر و تحلیل ماهیت امریکایی سازمان و گروه‌های مؤتلف پنهان و آشکار آن که مشخصاً با جریان امریکایی توصیف کردن لیبرال‌ها، آنان را در اقدامات تروریستی سازمان سهیم و مسئول معرفی می‌کرد،(۴۱) روزنامه کیهان به سرپرستی حجت‌الاسلام سید محمد خاتمی در سرمقاله‌ای تحت عنوان «عوامل اصلی فاجعه اخیر را بهتر بشناسیم» چنین نوشت: «… امام در چند سخنرانی روشن‌گرانه تصریح کردند که جریانات سیاسی کار از قبیل بنی صدر، نهضت آزادی، جبهه ملی و… در مقابله با انقلاب عهده‌دار مسائل سیاسی عملیات بوده‌اند و جریاناتی از قبیل مجاهدین خلق و فرزندان خلف آنها یعنی پیکاری‌ها و محصول هر دوی اینها یعنی چریک‌های اقلیت در برخورد با انقلاب و خط اصلی امام، عهده‌دار مسائل اجرایی عملیات بوده‌اند.»(۴۲)

در پی ملاقات خصوصی مهندس بازرگان با حجت‌الاسلام‌هاشمی رفسنجانی، نهضت آزادی هم در واکنش به سخنان امام طی اطلاعیه‌ای ضمن تکذیب ائتلاف با سایر گروه‌ها، توطئه انفجار ۷ تیرماه را محکوم کرد.(۴۳) قبلاً مهندس بازرگان در تاریخ هشتم تیرماه ۶۰ طی تلگراف کوتاهی به امام خمینی تسلیت گفته بود و در همان تاریخ بیانیه کوتاهی نیز با امضای نهضت آزادی منتشر شد که با ادبیات خاص همراه با ایهام و کنایه، طی آن اعمال قهر و زور و قتل شدیداً محکوم شده و به رهبری و بازماندگان تسلیت گفته شده بود.(۴۴)

اما جنبش مسلمانان مبارز و نهضت مجاهدین خلق (گروه میثمی) با صدور اعلامیه‌های جداگانه، فاجعه هفتم تیر را با شدت بیشتری محکوم نموده و نسبت به رهبری امام ابراز اعتقاد و وفاداری روشنی، نشان دادند. (۴۵)

در مورد تأثیر فضای سنگین سیاسی واجتماعی ناشی از فاجعه ۷ تیر، بر تغییر موضع بعضی از متحدان پیشین رئیس جمهور معزول، حجت‌الاسلام‌هاشمی رفسنجانی در خاطرات خود می‌نویسد: «۹ تیر… مهندس عزت‌الله سحابی آمد و درباره تغییر موضع نهضت آزادی و از تمایل آقایان دکتر یدالله سحابی و مهندس مهدی بازرگان به حضور در جلسات مجلس صحبت کرد. قرار شد امنیت و احترام‌شان را تأمین کنم و آنها فردا به مجلس بیایند و قهر را بشکنند…»(۴۶)

درباره ملاقات رهبران نهضت آزادی و پیشنهاد صدور اطلاعیه در محکومیت انفجار ۷ تیر، در خاطرات روز ۱۳ تیر آقای هاشمی چنین آمده است: «آقای حسین انصاری راد نماینده نیشابور هم استعفایش را آورده بود. علت آن فشار بعضی از مردم حوزه انتخابیه‌اش علیه ایشان به خاطر عدم حضورش در مجلس رأی‌گیری برای عدم کفایت سیاسی بنی صدر می‌باشد. همه جا مردم این‌گونه افراد را تحت فشار گذاشته‌اند و محیط بر اینها تنگ شده. بعد از ظهر مهدی بازرگان، دکتر یدالله سحابی و دکتر کاظم سامی آمدند، برای چاره‌جویی در همین زمینه و کم کردن فشار اجتماعی. توقع داشتند امام چیزی بگوید و یا من از آنها تعریف کنم. من گفتم امام در سخنرانی ۱۱ تیر راه را باز گذاشته‌اند و پیشنهاد کردم موضع‌شان را در مقابل ضد انقلاب صریحاً اعلان نمایند. قرار شد چیزی بنویسند. جنایت هولناک انفجار دفتر حزب جمهوری اسلامی و شهادت این همه نیروهای انقلاب که مورد علاقه آنها هم بوده‌اند، وجدان‌شان را تحت فشار قرار داده.»(۴۷)

مشاوره‌ای که مورد توجه این جناح قرار نگرفت و آنها را نیز به محاق فروربرد. چنان که در تاریخ ۱۵ مهر ۶۰ خاطرات رئیس وقت مجلس شورای اسلامی چنین نگاشته شده است: «جلسه علنی داشتم، مهندس مهدی بازرگان، اولین سخنران قبل از دستور بود. در قسمتی از اظهاراتش ضمن اظهار تأسف از شهید شدن پاسداران و شخصیت‌ها به دست تروریست‌ها، از اعدام‌ها و سختگیری‌های دادگاه‌های انقلاب هم انتقاد داشت و امریکایی بودن تروریست‌ها را مردود دانست. اظهارات ایشان، مورد اعتراض شدید جمعی از نمایندگان قرار گرفت. مجلس را متشنج و ترک کردند و به ایشان اعتراض نمودند. کسی از ایشان دفاع نکرد. دوستانش هم وحشت کرده بودند. مجلس را به عنوان تنفس تعطیل کردم. جمعیتی از مردم و بازاریان که جریان مجلس را از رادیو شنیده بودند، به‌عنوان اعتراض به اظهارات آقای بازرگان، مقابل مجلس آمدند و شعارهای تندی علیه ایشان، لیبرال‌ها، بنی صدر، امریکا و منافقان می‌دادند…»(۴۸) اگر چه رویه بازرگان بعدها توسط مسعود رجوی ابطال شد، اما بیش از هر چیز این مواضع موجب کنار گذاشته شدن حامیان تلویحی از سوی مردم شد.

■ **پی نوشت:**

- هاشمی رفسنجانی، عبور از بحران، ص ۱۷۸ تا ۱۸۱ ذیل روزهای ۷ و ۱۴/۴/۱۳۶۰
- اطلاعیه شماره ۴۸ انجمن دانشجویان مسلمان امریکا مورخ ۲ جولای ۱۹۸۱ (۱۴ تیر ۱۳۶۰)
- همان
- رجوی، جمع‌بندی یک ساله… صص ۱۱۷- ۱۱۸
- نشریه مجاهد، ش ۱۵۸، ص ۲
- نشریه مجاهد، ش ۱۴۶، ص ۲۷
- همان، شماره ۱۲۹ صص ۲ و ۲۷
- همان، ص ۷
- همان
- همان، شماره ۱۳۶ ص ۷
- همان، شماره ۱۴۷ ص ۲۲
- همان، شماره ۱۵۷ ص ۱۷
- همان، شماره ۱۵۸ ص ۱ و ۲
- همان، ص ۴

- الوطن العربی مورخ ۹۳/۱۳/۱۹
- بال شکسته، ص ۱۵
- سنجایی، امیدها و ناامیدی‌ها، ص ۴۱۴
- فراستی، مبارزه مسالمت‌آمیز…، ص ۷۱
- تایم ۳۰ ژوئن ۱۹۸۱
- واشنگتن استار، ۳۱ ژوئن ۱۹۸۱
- کریستین ساینس مانیتور، ۳ جولای ۱۹۸۱
- روزنامه کیهان، ۱۰/۴/۶۰
- همان، ۹/۴/۶۰ ص ۳
- همان، ۱۰/۴/۶۰ ص ۱۱
- همان، ۱۱/۴/۶۰ ص ۱۲
- همان، ص ۲
- همان، ۱۶/۴/۶۰، ص ۳
- همان، ص ۱۴

- نام روشن روانی در سال ۱۳۶۴ به‌عنوان عضو دفتر سیاسی بالاترین جایگاه تشکیلاتی در شورای مرکزی سازمان اعلام شد. نشریه مجاهد، ش ۲۵۲،

- ص ۴۶
- ۲۹- ری شهری، خاطره‌ها، ج اول، ص ۱۷۷- ۱۸۰.
- ۳۰- برای قضاوت تاریخ، ص ۱۱۳- ۱۱۴
- ۳۱- خانم نیکلسون نماینده منطقه جنوب شرق انگلستان در پارلمان اروپا در دو دوره ۱۹۹۹ و ۲۰۰۴، در دوره دوم نمایندگی نایب رئیس کمیته امور خارجی پارلمان اروپا می‌باشد. وی همچنین عضو کمیته فرعی حقوق بشر و شورای پارلمانی اروپا- مدیریتانه است، وی از سال ۱۹۸۷ تا ۱۹۹۷ عضو پارلمان انگلستان نیز بوده‌است. پایگاه اینترنتی نامبرده.
- ۳۲- برای قضاوت تاریخ، ص ۱۳

- ۳۳- یوسفی اشکوری، در تکاپوی آزادی… ج ۲، ص ۴۱۷

- ۳۴- تروریسم ضد مردمی، ص ۴۳- ۴۵
- ۳۵- شرح و تحلیل مجموعه… ج ۳، ص ۲۰۸. نقل از تحلیل‌ها و خطوط داخلی سازمان

ویژه‌نامه

چهل‌ویکمین

سالروز انفجار

تروریستی

دفتر حزب

جمهوری اسلامی

ایران

تیرماه ۱۴۰۱